

mgr Michał Misiewicz

Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Poznaniu

ul. Szewska 1; 61-760 Poznań

Regional Board of Water Management in Poznań

PROJEKT PLANU GOSPODAROWANIA WODAMI DLA OBSZARU DORZECZA ODRY, A REGION WODNY WARTY

DRAFT COPY OF THE ODRA RIVER BASIN MANAGEMENT PLAN, INFLUENCE ON THE WARTA WATER REGION

Streszczenie

Plany gospodarowania wodami opracowywane są zgodnie z wymaganiami Ramowej Dyrektywy Wodnej dla każdego obszaru dorzecza i stanowią główne narzędzia służące osiągnięciu założonych celów środowiskowych („dobrego stanu wód”). Zapisy w nich zawarte będą podstawą podejmowania decyzji wpływających na stan zasobów wodnych oraz zasady gospodarowania nimi w przyszłości. W myśl prawodawstwa krajowego, organem odpowiedzialnym za sporządzenie planów dla 10 obszarów dorzeczy, znajdujących się na terytorium Polski jest Prezes KZGW. Obecnie trwają prace zmierzające do zatwierdzenia przez Radę Ministrów przedmiotowych dokumentów i ich opublikowania w Dzienniku Urzędowym RP „Monitor Polski”.

Decydujący wpływ na obszar działania Dyrektora RZGW w Poznaniu będą miały zapisy planu dla obszaru dorzecza Odry. Zawiera on elementy wymienione w art. 114 ustawy Prawo wodne w tym m.in. podsumowanie działań wymienionych w programie wodno-środowiskowym kraju, których realizacja powinna doprowadzić do osiągnięcia odpowiedniego stanu wód. Działaniom przypisano jednostki odpowiedzialne za ich realizację, którymi są przede wszystkim administracja, właściciele gruntów lub obiektów. Plan poprzez te działania narzuca Dyrektorowi RZGW w Poznaniu opracowanie np. warunków korzystania z wód regionu wodnego Warty, warunków korzystania z wód wybranych zlewni, czy też ustanowienie obszarów ochronnych dla GZWP. Działania powinny zostać wprowadzane w życie do 22.12.2012 r. Po ich wdrożeniu kolejnym etapem prac będzie przygotowanie do 22.12.2015 r. pierwszej aktualizacji planu gospodarowania wodami.

Abstract

River basin management plans are designed due to Water Framework Directive (WFD) for each river basin district. Plans are the basic tools for achieving “good water status” and should be taken into account in the water decision making process in the future. Due to national legislation the chairman of the Domestic Water Management Board (KZGW) is responsible for producing plans for each of the 10 river basin district in Poland. Nowadays the process of approving plans by the Council of Ministers is continuing. These documents will be published in Polish Official Journal “Monitor Polski”.

The main influence on the Warta water region will have the Odra river basin management plan. It consist of elements according to article 114 Polish Water Law inter alia: summary of the national programme of measures showing the way of achieving "good water status". To each measure we can find the responsible unit for implementation for example: governmental administration, land or object owners. Plan according to these measures shows that the director of RZGW Poznań is responsible for producing: conditions for usage of waters from the water region of the Warta River (catchment if necessary) or specification of inland water reservoir protection zones. Measures should be implemented to 22.12.2012. After that the works will focus on preparation of the first update of the river basin management plan to 22.12.2015.

1. WSTĘP

Jednym z najważniejszych instrumentów służących osiągnięciu dobrego stanu wód jest Plan gospodarowania wodami dla obszaru danego dorzecza. Obowiązek opracowania Planu wynika z zapisów Ramowej Dyrektywy Wodnej (art. 13, zał. VII), które w znakomitej większości do prawodawstwa polskiego zostały przetransponowane w ustawie z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (tekst jednolity Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019 ze zm.). Za jego opracowanie odpowiedzialny jest zgodnie z art. 90 ust. 1 pkt 1 a) Prawa wodnego Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, będący centralnym organem administracji rządowej właściwym w sprawach gospodarowania wodami. Dokładny zakres rzeczowy Planu został określony w art. 114 Prawa wodnego w myśl, którego dokument ten zawiera:

- ogólny opis cech charakterystycznych obszaru dorzecza, obejmujący wykaz jednolitych części wód powierzchniowych, wraz z podaniem ich typów i ustalonych warunków referencyjnych oraz wykaz jednolitych części wód podziemnych,
- podsumowanie identyfikacji znaczących oddziaływań antropogenicznych i oceny ich wpływu na stan wód powierzchniowych i podziemnych,
- rejestr wykazów obszarów chronionych wraz z ich graficznym przedstawieniem,
- mapę sieci monitoringu, wraz z prezentacją programów monitoringowych,
- ustalenie celów środowiskowych dla jednolitych części wód i obszarów chronionych,
- podsumowanie wyników analizy ekonomicznej związanej z korzystaniem z wód,
- podsumowanie działań zawartych w programie wodno-środowiskowym kraju, z uwzględnieniem sposobów osiągania ustanawianych celów środowiskowych,
- wykaz innych szczegółowych programów i planów gospodarowania dla obszaru dorzecza dotyczących zlewni, sektorów gospodarki, problemów lub typów wód, wraz z omówieniem zawartości tych programów i planów,
- podsumowanie działań zastosowanych w celu informowania społeczeństwa i konsultacji publicznych, opis wyników i dokonanych na tej podstawie zmian w planie,

- wykaz organów właściwych w sprawach gospodarowania wodami dla obszaru dorzecza,
- informację o sposobach i procedurach pozyskiwania informacji i dokumentacji źródłowej wykorzystanej do sporządzenia planu oraz informacji o spodziewanych wynikach realizacji planu [3].

Plany gospodarowania wodami opracowane są w odniesieniu do podstawowych jednostek obszarowych, dla których sporządzane są wszelkie raporty dla Komisji Europejskiej, a więc do obszarów dorzeczy. Obszar dorzecza, jako podstawowa jednostka gospodarowania wodami oznacza obszar lądu i morza, składający się z jednego lub wielu sąsiadujących ze sobą dorzeczy wraz ze związanymi z nimi wodami podziemnymi i wodami przybrzeżnymi [1]. Zgodnie z ustawą Prawo wodne na terytorium Polski wyznaczonych zostało 10 obszarów dorzeczy: Odry, Wisły, które obejmują ok. 95% powierzchni kraju oraz obszary dorzeczy: Dniestru, Dunaju, Jarft, Łaby, Niemna, Pregoty, Świeżej i Ücker. W skład obszarów dorzeczy wchodzi mniejsze jednostki hydrograficzne tzw. regiony wodne, stanowiące podstawowe obszary działania siedmiu regionalnych zarządów gospodarki wodnej. Zgodnie z literą prawa oznaczają one część obszaru dorzecza wyodrębnioną na podstawie kryterium hydrograficznego na potrzeby zarządzania zasobami wodnymi. Właściwość terytorialna Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu jest oparta o granice regionu wodnego Warty, leżącego całkowicie w obszarze dorzecza Odry. Dlatego też wybrane zapisy zawarte w projekcie Planu gospodarowania wodami dla obszaru dorzecza Odry są przedmiotem niniejszego referatu.

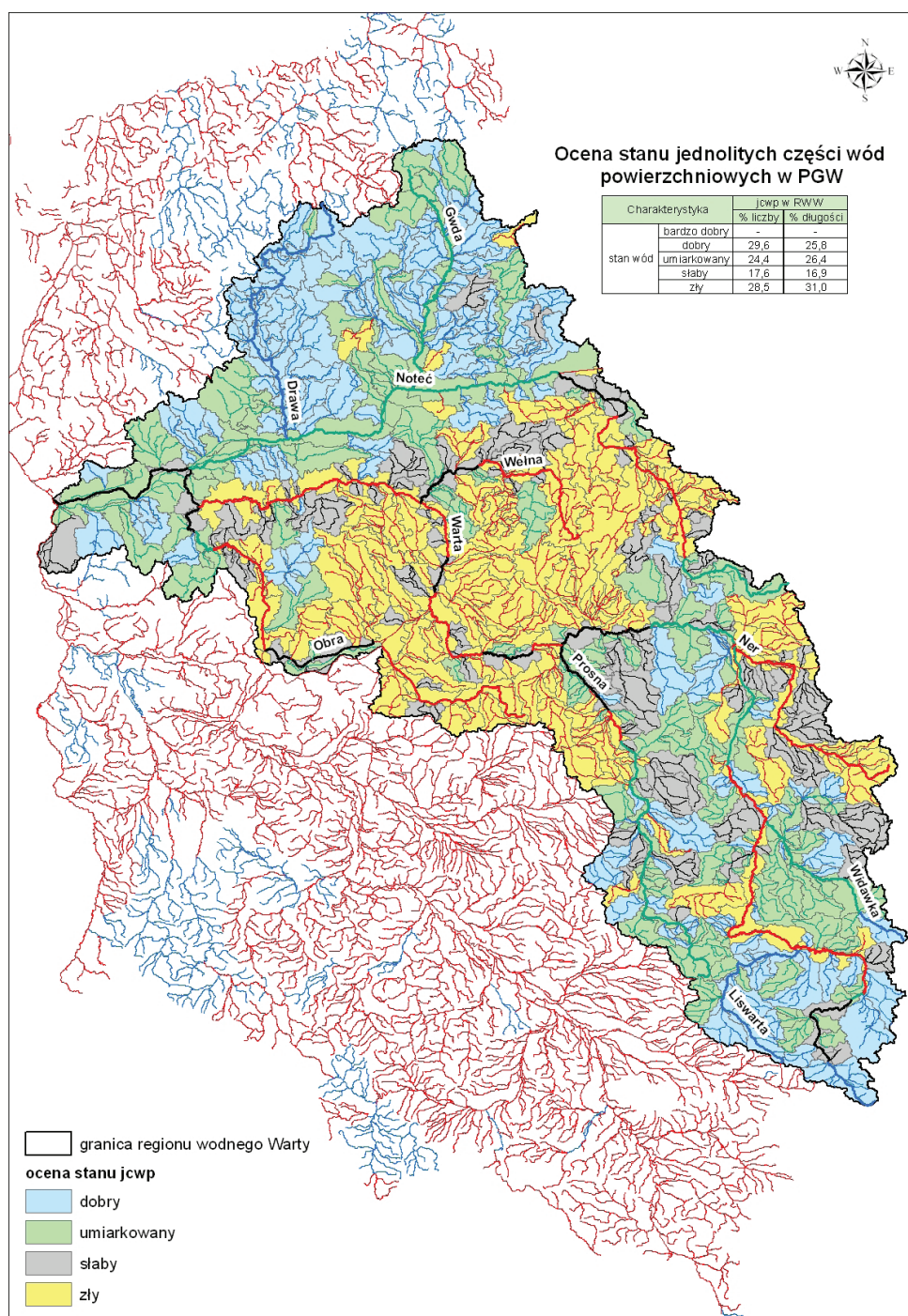
2. OPIS WYBRANYCH ELEMENTÓW PROJEKTU PLANU W KONTEKŚCIE REGIONU WODNEGO WARTY

Dokument ten zawiera charakterystykę obszaru dorzecza w ramach, której wskazano m.in. układ jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP), scalonych części wód powierzchniowych (SCWP) oraz jednolitych części wód podziemnych (JCWPd). W obszarze dorzecza Odry wyznaczono 1735 JCWP rzek, 420 JCWP jezior, 4 JCW przejściowe oraz 4 JCW przybrzeżne. W regionie wodnym Warty jest ich odpowiednio dla rzek 632 a dla jezior 284 [2]. Dyrektywa dopuszcza również celem ułatwienia przeprowadzenia procesu planowania możliwość scalania JCWP w większe jednostki hydrograficzne. Przeprowadzono w Polsce działania mające na celu grupowanie pojedynczych części wód. Ich efektem jest wyznaczenie 398 SCWP w obszarze dorzecza Odry, z czego 137 SCWP znajdują się na obszarze regionu wodnego Warty. To właśnie w odniesieniu do poszczególnych scalonych części wód zostały opisane działania mające na celu osiągnięcie odpowiedniego stanu wód w perspektywie roku 2015. Działania wskazano w projekcie programu wodno-środowiskowego kraju, który został podsumowany

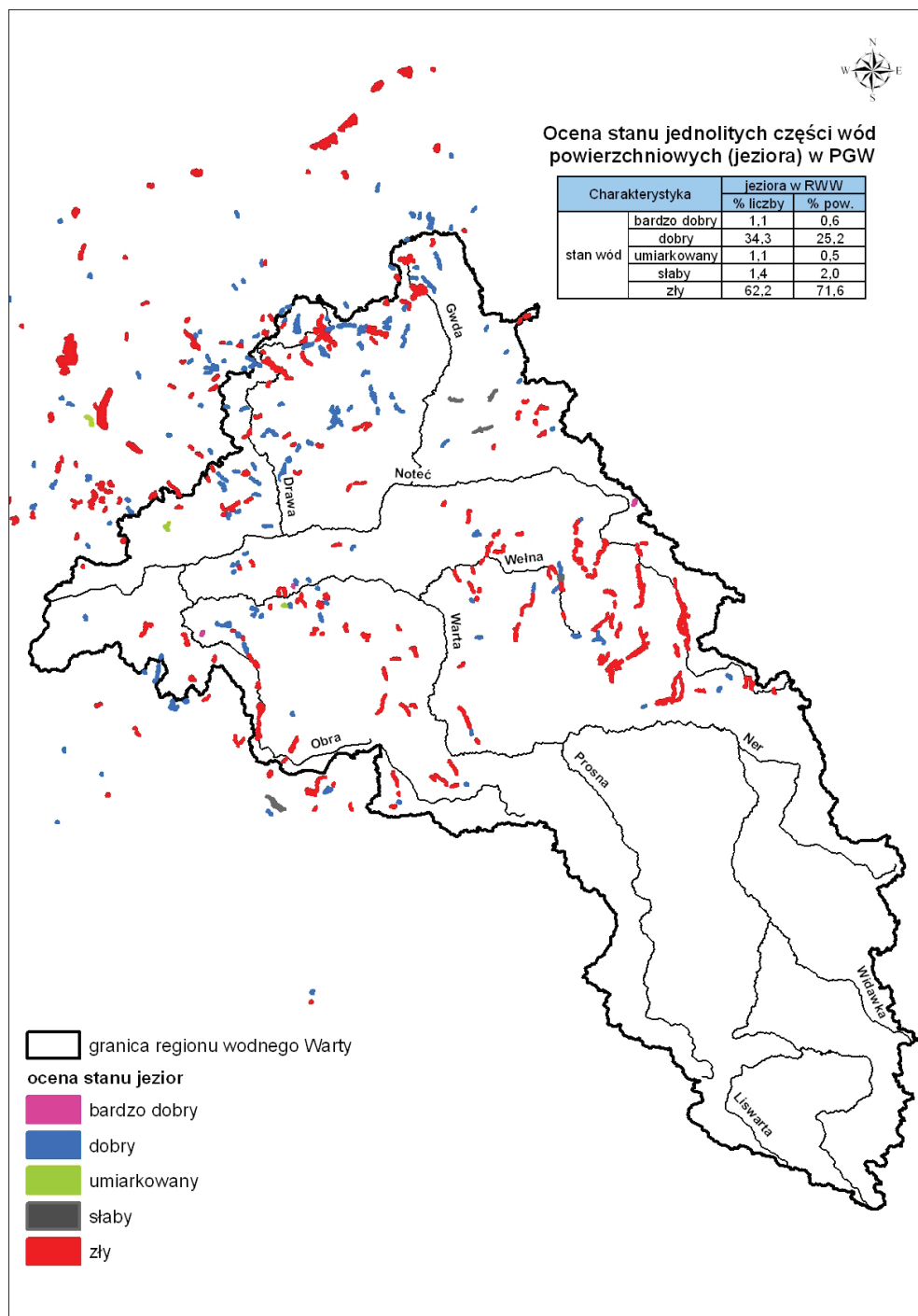
w projekcie Planu gospodarowania wodami dla obszaru dorzecza Odry. Procesu skalania nie przeprowadzono, z uwagi na duże obszary występowania w odniesieniu do jednolitych części wód podziemnych, których na obszarze regionu wodnego Warty wyznaczono 21, a w dorzeczu Odry 64.

Kolejnym elementem charakterystyki obszaru dorzecza jest tzw. typologia wód, która stanowi wstępny etap służący ustaleniu oceny stanu wód. Typy wód zostały określone w oparciu o system A lub system B, Załącznika II RDW. W odniesieniu do rzek brano przy ustalaniu ich typologii m.in. takie elementy jak: wielkość zlewni, jej położenie, geologię, charakter przepływu, spadek koryta. Natomiast w odniesieniu do jezior oprócz wielkości zlewni, jej położenia, geologii, głębokości dodatkowo uwzględniano podatność zbiornika na degradację, klasę czystości wody, czy też twardość wody. Na obszarze dorzecza Odry wyznaczono 21 typów JCWP rzek oraz 9 typów JCWP jezior, z czego na obszarze regionu wodnego Warty dominującym typem jest w odniesieniu do rzek typ 17 tzw. potok nizinny piaszczysty, natomiast w odniesieniu do jezior typ 3a, a więc jeziora o wysokiej zawartości wapnia, dużym wpływie zlewni, stratyfikowane. Elementem charakterystyki obszaru dorzecza, powiązaniem z typologią wód, jest określenie tzw. warunków referencyjnych dla poszczególnych typów wód. Warunki referencyjne to wartości wzorcowe w zakresie elementów hydromorfologicznych, fizykochemicznych oraz biologicznych, służące określeniu bardzo dobrego stanu wód.

Z oceną stanu zaprezentowaną w projekcie Planu związane jest podsumowanie znaczących oddziaływań i wpływów działalności człowieka na stan wód powierzchniowych i podziemnych. Przy tym podsumowaniu brano pod uwagę oddziaływania o charakterze obszarowym związane z: rozwojem rolnictwa, zrzutami ścieków z terenów nieobjętych kanalizacją, z użytkowaniem terenu. Przedmiotem analizy były również oddziaływania o charakterze punktowym związane z: działalnością górnictwem (w regionie wodnym Warty z odkrywkami węgla brunatnego w okolicach Konina i Bełchatowa), przypadkowymi skażeniami, zrzutami ścieków oraz zagrożeniem spowodowanym przez wody odciekowe z niezabezpieczonych składowisk. Ocena stanu wód zaprezentowana w projekcie Planu została przyjęta w oparciu o rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20.08.2008 r. w sprawie sposobu i kwalifikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych (Dz. U. Nr 162, poz. 1008) oraz na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 23.07.2008 r. w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu wód podziemnych (Dz. U. Nr 143, poz. 896). W projekcie Planu ocena stanu wód powierzchniowych zaprezentowana została w skali 2 stopniowej (stan dobry oraz stan zły). Natomiast ocena stanu wykonana przez RZGW w Poznaniu zobrazowana została w skali 5 stopniowej (stan: bardzo dobry, dobry, umiarkowany, słaby, zły). Dla ułatwienia zobrazowania oceny stanu wód, autorzy projektu Planu potraktowali jako stan zły (każdy poniżej dobrego).

Rys. 1. Ocena stanu JCWP płynących w regionie wodnym Warty

Rys. 2. Ocena stanu JCWP stojących w regionie wodnym Warty

Mając już oszacowany obecny stan wód kolejnym krokiem w procesie planowania w gospodarowaniu wodami i tym samym kolejnym elementem projektu Planu jest określenie tego do czego powinniśmy dążyć, a więc celów środowiskowych. Zgodnie z RDW tym celem będzie osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego naturalnych części wód (określonego przez parametry fizykochemiczne, biologiczne i hydromorfologiczne), dobrego potencjału ekologicznego dla wód silnie zmienionych i sztucznych (określonego przez parametry fizykochemiczne i biologiczne) oraz dobrego stanu chemicznego i ilościowego wód podziemnych. W projekcie Planu (z uwagi na niekompletne zrealizowanie prac w zakresie ustalenia warunków referencyjnych dla poszczególnych typów wód) za cele środowiskowe przyjęto wskaźniki określone w w/w rozporządzeniach Ministra Środowiska z roku 2008 w sprawie sposobu i kwalifikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych oraz w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu wód podziemnych. Oszacowanie obecnego stanu wód, zidentyfikowanie oddziaływań antropogenicznych oraz określenie celów środowiskowych pozwoliło na przeprowadzenie oceny ryzyka nieosiągnięcia tych celów w perspektywie roku 2015. Na obszarze dorzecza Odry zakwalifikowano 761 JCWP rzek, 251 JCWP jezior, 4 JCW przejściowe, 2 JCW przybrzeżne oraz 21 JCWPd jako zagrożone ryzykiem nieosiągnięcia celów [2]. W regionie wodnym Warty, zakwalifikowano jako zagrożone ryzykiem nieosiągnięcia celów 60,9% wszystkich JCWP rzecznych oraz 47,6% JCWPd.

Bezpośrednio ze stopniem zagrożenia części wód powiązane są tzw. derogacje, a więc odstępstwa od osiągnięcia celów środowiskowych. Ramowa Dyrektywa Wodna w art. 4 dopuszcza taką możliwość przy spełnieniu określonych warunków. Derogacje rozumiane są jako:

- odstępstwa czasowe w zakresie osiągnięcia dobrego stanu wód (do roku 2021 lub najpóźniej do roku 2027),
- ustalenie mniej rygorystycznych celów,
- czasowe pogorszenie stanu wód,
- nieosiągnięcie celów z uwagi na realizację inwestycji dyktowanej nadrzędnym interesem publicznym [2].

W regionie wodnym Warty w znakomitej większości te same części wód, które zostały zakwalifikowane jako zagrożone ryzykiem nieosiągnięcia celów środowiskowych są poddane derogacjom i jest to 60,9% wszystkich JCWP rzecznych, 59,4% JCWP jeziornych oraz 47,6% JCWPd. Jako uzasadnienia przewidzianych derogacji podano aspekty gospodarcze np. brak możliwości zlikwidowania kopalni przed wyeksploatowaniem złoża węgla, aspekty związane z użytkowaniem terenu, czy też jak w przypadku jezior brak możliwości osiągnięcia odpowiedniego stanu wód w przeciągu okresu 6 lat dla tych systemów niemal zamkniętych. Projekt Planu wymienia także derogacje z uwagi na realizację inwestycji dyktowanej nadrzędnym interesem publicznym np. dotyczy to inwestycji z zakresu ochrony przeciwpowodziowej (tj. budowa zbiornika Wielowieś Klasztorna), czy inwestycji z zakresu poprawy i rozwijania infrastruktury związanej z rolnictwem

i leśnictwem (tj. podpiętrzenie jeziora Królewskiego w powiecie czarnkowsko-trzcianeckim) [2].

Istotnym elementem projektu Planu jest podsumowanie działań mających na celu osiągnięcie odpowiedniego stanu wód. Zostały one zestawione w projekcie programu wodno-środowiskowego kraju zawierającego zgodnie z art. 113a Prawa wodnego działania podstawowe adresowane do wszystkich części wód oraz działania uzupełniające skierowane przede wszystkim do części wód zagrożonych ryzykiem nieosiągnięcia celów środowiskowych. Do działań podstawowych możemy zaliczyć te, które umożliwiają wdrożenie przepisów unijnych w zakresie ochrony wód, służące wdrożeniu zasady zwrotu kosztów usług wodnych, propagujące skuteczne i zrównoważone korzystanie z wody, czy służące zaspokajaniu obecnych i przyszłych potrzeb w zakresie zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia. Natomiast działania uzupełniające mogą obejmować środki prawne, administracyjne, ekonomiczne oraz inwestycyjne niezbędne do zapewnienia optymalnego wdrożenia przyjętych działań, zasady dobrej praktyki rolniczej, czy działania służące promowaniu technologii pozwalających na efektywne korzystanie z wód np. w przemyśle [2]. Podsumowanie programu wodno-środowiskowego kraju stanowi więc jeden z podstawowych elementów Planu gospodarowania wodami dla obszaru dorzecza Odry. Pełna wersja projektu programu wodno-środowiskowego kraju została przedstawiona w programie Microsoft Office Access. Wszystkie przewidziane do realizacji działania w obrębie poszczególnych scalonych części wód zostały podzielone na 6 kategorii. Są nimi działania: organizacyjno-prawne np. opracowanie warunków korzystania z wód regionu wodnego oraz warunków korzystania z wód zlewni, z zakresu gospodarki komunalnej np. realizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych, czy realizacja „Programu wyposażenia aglomeracji poniżej 2000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji zbiorczej”. Kolejną kategorią są działania związane z kształtowaniem stosunków wodnych oraz ochroną ekosystemów od wód zależnych, do których należy m.in. opracowanie planu zadań ochronnych dla obszaru NATURA 2000. Następne kategorie działań dotyczą przemysłu, rolnictwa-leśnictwa np. realizacji zadań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych, czy też zagospodarowania przestrzennego uwzględniających wymagania i zasady ochrony środowiska w tym wód. Projekt programu wodno-środowiskowego kraju wskazuje oprócz kategorii i rodzajów działań również jednostki odpowiedzialne za ich realizację. W większości są to: administracja, właściciele gruntów lub obiektów. Oprócz podsumowania działań przewidzianych do realizacji na obszarach SCWP projekt Planu zawiera również zestawienie tabelaryczne działań dla JCWPd. W zakresie wód podziemnych przyjęto, że wszystkie działania wyznaczone dla osiągnięcia dobrego stanu wód powierzchniowych wpłyną na poprawę stanu chemicznego i ilościowego wód podziemnych. Traktowane są one więc jako działania podstawowe. Natomiast dla JCWPd zagrożonych ryzykiem nieosiągnięcia celów środowiskowych (w regionie wodnym Warty 10 na 21 JCWPd) wskazane zostały działania uzupełniające tj. opracowanie dokumenta-

cji hydrogeologicznej dla ustanowienia obszaru GZWP, ustanowienie na mocy art. 60 Prawa wodnego obszaru ochronnego danego GZWP przez dyrektora RZGW w drodze aktu prawa miejscowego, czy też weryfikacja pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód przez Starostwa Powiatowe. Działaniem uzupełniającym będzie również monitorowanie wód podziemnych w rejonie składowisk odpadów oraz monitorowanie tych wód w rejonie występowania ekosystemów od wód zależnych. Sumaryczny koszt działań przewidzianych do realizacji na obszarze dorzecza Odry wynosi 9 586 295 724 PLN, z czego w regionie wodnym Warty jest to 2 628 636 525 PLN [2]. Zdecydowanie największe koszty w regionie wodnym Warty są przypisane działaniom związanym z realizacją Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (ponad 1,8 mld PLN).

3. PODSUMOWANIE

Zapisy ostatecznie opublikowanego Planu gospodarowania wodami dla obszaru dorzecza Odry mają bezpośrednie przełożenie na szereg dokumentów. Zgodnie z art. 118 Prawa wodnego istotny jest obowiązek uwzględnienia ustaleń Planu w takich dokumentach jak: koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju, strategię rozwoju województw, czy też plany zagospodarowania przestrzennego województw. Mają one dalej przełożenie na opracowywane studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Ponadto w odniesieniu do zakresu kompetencyjnego dyrektora RZGW, zapisy Planu mają decydujące znaczenie (zgodnie z art. 120 Prawa wodnego) przy opracowywaniu warunków korzystania z wód regionu wodnego, warunków korzystania z wód wybranych zlewni oraz (w myśl art. 60 Prawa wodnego) przy ustanowieniu obszaru ochronnego zbiornika wód śródlądowych. Dokumenty te zostaną wydane w drodze aktu prawa miejscowego przez dyrektora RZGW i opublikowane we właściwym Dzienniku Urzędowym Województwa, dopiero po ostatecznym opublikowaniu Planu gospodarowania wodami dla obszaru dorzecza Odry w Dzienniku Urzędowym RP „Monitor Polski”. Biorąc pod uwagę region wodny Warty w projekcie Planu wskazano konieczność opracowania warunków korzystania z wód dla 19 ze 137 SCWP oraz ustanowienie obszaru ochronnego dla następujących GZWP: 127, 133, 138, 139, 150, 308, 401.

Zależności pomiędzy poszczególnymi dokumentami planistycznymi wskazują, że proces planowania w gospodarowaniu wodami oraz zapisy projektu Planu, chociaż wydawać by się mogły, że dotyczą skali ogólnej obszaru dorzecza, to jednak będą miały konkretny wpływ na działania realizowane w skali lokalnej pod względem hydrograficznym oraz administracyjnym. Tym samym ostatecznie opublikowany Plan będzie stanowił jedno z podstawowych narzędzi służących osiągnięciu odpowiedniego stanu wód, celu do którego powinniśmy dążyć zgodnie z wymaganiami Ramowej Dyrektywy Wodnej. Po opublikowaniu Planu

rozpocznie się etap drugi implementacji Ramowej Dyrektywy Wodnej (do 2012 roku) obejmujący proces wdrażania zaplanowanych działań, który będzie prowadzony z równoczesną wstępną oceną ich skutków pod kątem realnego osiągania celów środowiskowych. Natomiast etap trzeci (od 2012 do 2015 roku) odnosić się będzie do dalszej oceny skuteczności wdrożonych działań oraz do opracowania aktualizacji planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, która to aktualizacja będzie przeprowadzana w cyklach sześcioletnich (pierwsza do 22 grudnia 2015 r.). Jest to niezbędne do weryfikacji założeń zawartych w Planie.

PIŚMIENNICTWO

- [1] Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (O.J.L 327, 22.12.2000).
- [2] „Projekt – Plan gospodarowania wodami dla obszaru dorzecza Odry”, KZGW, Warszawa 2010.
- [3] Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (tekst jednolity Dz. U. z 2005 r., Nr 239, poz. 2019 ze zm.).